

Отримано: 17 листопада 2013 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2013 р.

Прийнято до друку: 20 грудня 2013 р.

Чалюк Ю. О. Інноваційні механізми міжнародного соціального інвестування / Ю. О. Чалюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янюк. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 86–91.

УДК 339.923

JEL Classification: F30

Юлія Олексіївна Чалюк,

аспірант кафедри міжнародного менеджменту

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО СОЦІАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

У статті здійснено аналіз інноваційних механізмів міжнародного соціального інвестування та визначено потенціал їх використання.

Ключові слова: міжнародне соціальне інвестування, нові глобальні ресурси, інноваційні механізми, фінансування соціальної сфери.

Юлия Алексеевна Чалюк,

аспірант кафедры международного менеджмента

Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана

ІННОВАЦІОННІ МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО СОЦІАЛЬНОГО ІНВЕСТИРУВАННЯ

В статті здійснено аналіз інноваційних механізмів міжнародного соціального інвестування та визначено потенціал їх використання.

Ключевые слова: міжнародне соціальне інвестування, нові глобальні ресурси, інноваційні механізми, фінансування соціальної сфери.

Yuliia Oleksiivna Chaliuk,

Graduate student of International Management Department of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

INNOVATIVE MECHANISMS OF INTERNATIONAL SOCIAL INVESTMENT

The article analyzes the innovative mechanisms of international social investment and identified potential use.

Key words: international social investment, new global resources, the innovative mechanisms, financing of social services.

Постановка проблеми. Для багатьох країн із низьким рівнем доходу офіційна допомога з метою розвитку (ОДР) залишається одним із важливих джерел соціального фінансування. З часу прийняття Декларації тисячоліття обсяг ОПР збільшився до 133 млрд дол США. Однак для досягнення давно встановленого Організацією Об'єднаних Націй цільового показника обсягу ОПР у розмірі 0,7 відсотка валового національного доходу країн-донорів необхідно, щоб надання такої допомоги більш ніж подвоїлось. Перспективи досягнення цього цільового показника найближчим часом не дають жодних підстав для оптимізму, оскільки країни-донори стикаються з бюджетними проблемами [3, с. 41–43]. Наслідком усвідомлення важливості забезпечення додаткового соціального інвестування на більш гарантованій основі стали наукові пошуки інноваційних механізмів фінансування розвитку для доповнення традиційної ОПР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новаторським підходом до актуальних проблем міжнародного соціального інвестування відрізняються економічні дослідження українських вчених Л. Л. Антонюк, Д. Г. Лук'яненко, О. Д. Лук'яненко, А. М. Поручника, В. І. Сацка, Я. М. Столярчук. Серед зарубіжних економістів варто відзначити Д. Бхаттачарія, Д. К. Гелбрейт, С. Гріффіт-Джонс, К. С. Джомо, Д. Рата, М. Юнус. Проте необхідна подальша інтенсифікація наукових зусиль у цій сфері з огляду на ту важливу роль, яку відіграє міжнародна інвестиційна політика у складному механізмі глобального регулювання соціальної сфери.

Метою цього дослідження є розв'язання таких задач. По-перше, проаналізувати потенційні можливості використання нових джерел соціального інвестування та здійснити їх класифікацію, об'єднавши у дві групи глобальних ресурсів і надходжень з державного сектора. По-друге, визначити коефіцієнт корисної

дії інноваційних механізмів міжнародного соціального фінансування та здійснити їх типологізацію, виділивши механізми, за допомогою яких можна реструктуризувати грошові потоки, управляти ризиками, залучати інвестиційні ресурси приватного сектора. По-третє, назвати причини, які заважають ефективному застосуванню інноваційних механізмів міжнародного фінансування соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливо підкреслити, що єдиного усталеного визначення інноваційних механізмів міжнародного соціального інвестування не існує. Відсутність точного визначення призводить до того, що в багатьох дослідженнях поняття «інноваційні механізми фінансування розвитку» тлумачиться досить широко. У нього включаються всі типи нетрадиційних джерел фінансування, починаючи з таких механізмів, як сек'юритизація зобов'язань за надання ОДР, міжнародні податки і новий розподіл спеціалізованих прав займу (СПЗ), випуск облігацій у місцевій валюті та валютне хеджування, випуск облігацій, індексованих по валовому внутрішньому продукту.

Професор Колумбійського університету Стефані Гріффіт-Джонс додає до згаданих вище інновацій гарантовані державою механізми страхування від погодних ризиків [10, с. 58]. Провідний економіст Світового банку Діліп Рата пропонує створення стимулів для соціального інвестування по лінії грошових переказів трудящих [5]. Нові інвестиційні можливості діаспори і мігрантів розкриває доктор економічних наук з Бангладеш Дебапрія Бхаттачарія [2].

Американський професор Джеймс К. Гелбрейт, який очолює асоціацію «Економісти за скорочення озброєнь», розглядає демілітаризацію як потужний ресурс міжнародного соціального фінансування [4]. Інноваційною за своїм змістом є концепція соціального бізнесу, яку науково обґрунтував лауреат Нобелівської премії 2006 року Мухаммад Юнус [9, с. 36–47].

Дійти висновків стосовно аналізу новаторських ідей стало завданням створеної в рамках ООН Групи високого рівня по фінансуванню розвитку. До її складу ввійшли уряди 63 країн, а також міжнародні та громадські організації. Ця ініціативна група дала визначення інноваційних джерел міжнародного соціального інвестування як таких, що включають всі механізми мобілізації коштів, які доповнюють офіційну допомогу в цілях розвитку, забезпечують стабільне надходження ресурсів на передбачуваній основі і тісно пов'язані з концепцією загальносвітових суспільних благ [12, с. 7–8].

Свою чергою, науковий комітет провідних експертів ООН вказав такі характерні ознаки інноваційних механізмів міжнародного соціального інвестування. *По-перше*, зв'язок з офіційним сектором, включаючи використання ресурсів державного і приватного секторів, благодійних організацій; *по-друге*, міжнародне співробітництво і транскордонна передача ресурсів країнам, що розвиваються; *по-третє*, інноваційний характер; *по-четверте*, здатність генерувати кошти для фінансування розвитку, які є додатковими щодо ОДР [6, с. 41–52].

На думку українських вчених-економістів Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника, Я. М. Столярчук, у контексті інноваційного фінансування розвитку варто враховувати процес глобалізації, що повинно забезпечуватись шляхом оподаткування тих секторів, які отримали найбільші вигоди від глобалізації, наприклад, фінансового сектора, або за допомогою введення податків на таке загальносвітове зло, як викиди вуглецю [1, с. 247–254].

Здійснивши класифікацію нових глобальних ресурсів соціального інвестування, доцільно об'єднати їх у дві групи (табл. 1, 2).

Таблиця 1
Надходження державного сектора

Нові джерела	Теперішній обсяг ресурсів (у млрд. дол. США на рік)	Обсяг потенційних надходжень (у млрд. дол. США на рік)	Ефективність використання
Проведені урядами ЄС аукціони для продажу або розподілу квот на викиди	0,2	1-5	Німеччина виділяє 15 відсотків надходжень для фінансування міжнародної діяльності, пов'язаної зі зміною клімату
Податок у розмірі 2 відсотків на одиницю сертифікованого скорочення викидів (ССВ) у рамках механізму чистого розвитку	0,06	0,06-0,75	Додаткове фінансування діяльності в адаптації до зміни клімату в країнах, що розвиваються
Податок на авіаквитки, надходження по лінії якого призначені для ЮНІТЕЙД	0,2	1-10	За останні 5 років були мобілізовані кошти в обсязі 1 млрд дол. США

Продовження Таблиці 1

Податок на викиди CO ₂ двигунами повітряних суден, встановлений у Норвегії	0,02	0,02	Норвегія надає частину надходжень по лінії податку на викиди CO ₂ в результаті згоряння авіаційного палива ЮНТЕЙД
Податок на використання викопних видів палива та інших продуктів, використання яких призводить до викидів CO ₂ (пропозиція)	–	250	Передбачається встановити податок у розмірі 25 дол. США на тону викидів CO ₂ в розвинених країнах
Міні-податок на конверсійні операції з основними валютами (пропозиція)	–	40	Передбачається встановити податок у розмірі 0,005 відсотка
Податок на такі фінансові операції, як купівля-продаж акцій, облігацій і похідних інструментів (пропозиція)	–	15-75	Встановлення цього податку в ЄС могло б приносити 55 млрд євро на рік (без урахування податку на валютні операції)
Міжнародний податок для мільярдерів (пропозиція)	–	40-50	Ця пропозиція ще не включена до порядку денного будь-яких міжнародних обговорень

До першої групи інноваційних джерел можна зарахувати надходження з державного сектора, включаючи такі узгоджені на міжнародному рівні податки, як податок солідарності на авіаквитки, податки на фінансові та валютні операції і податки на викиди вуглецю (табл. 1) [8; 12]. До другої групи належать надходження по лінії глобальних ресурсів, включаючи розподіл СПЗ і надходження, пов'язані з використанням частини ресурсів, які є загальним надбанням, наприклад, розробка корисних копалин морського дна в міжнародних водах (табл. 2) [8; 12].

Таблиця 2
Використання глобальних ресурсів (пропозиція)

Нові джерела	Теперішній обсяг ресурсів (у млрд. дол. США на рік)	Обсяг потенційних надходжень (у млрд. дол. США на рік)	Ефективність використання
Новий випуск СПЗ (спеціальних прав займу) МВФ	–	160-270	Емісія міжнародних ліквідних коштів призвела б до збільшення соціального інвестування
Використання незадіяних СПЗ країн із великими резервами як кредитного плеча для збільшення соціальних інвестицій	–	100	Передбачається щорічно виділяти СПЗ на суму 100 млрд дол. США для використання
Право на глобальні ресурси. Стягування плати за видобуток природних ресурсів за межами 100-мильних виключних економічних зон	–	–	Потребує узгодження режимів користування загальним надбанням, подібних міжнародному режиму, щодо районів морського дна

Хоча пропозиції щодо потенційних джерел фінансування міжнародного співробітництва в цілях розвитку, що входять в обидві ці категорії, обговорюються впродовж не одного десятиліття, практично жодна з них, за винятком пропозиції про введення податку на авіаквитки, поки не прийнята. Багато країн не хочуть підтримувати міжнародне оподаткування, оскільки, на їх думку, воно підриває національний суверенітет [7, с. 211–227].

Важливе значення для отримання повного уявлення про потенціал інноваційних джерел міжнародного соціального інвестування має аналіз даних рис. 1 [12, с. 16–17].

Створення міжнародних резервних активів могло б стимулювати надходження коштів для фінансування розвитку і загальносвітових соціальних потреб. Оскільки СПЗ розподіляються з урахуванням квот країн у МВФ, то виграють в основному розвинені держави. Однак якби дві третини СПЗ розподілялися між країнами, що розвиваються, то вони щорічно отримували б кошти в обсязі від 160 до 270 млрд дол. США [8, с. 16–18].

Інноваційні механізми міжнародного соціального інвестування доцільно поділити на три типи: механізми, за допомогою яких можна реструктуризувати грошові потоки, знизити ризики й залучати добровільні приватні внески (табл. 3) [3; 12].

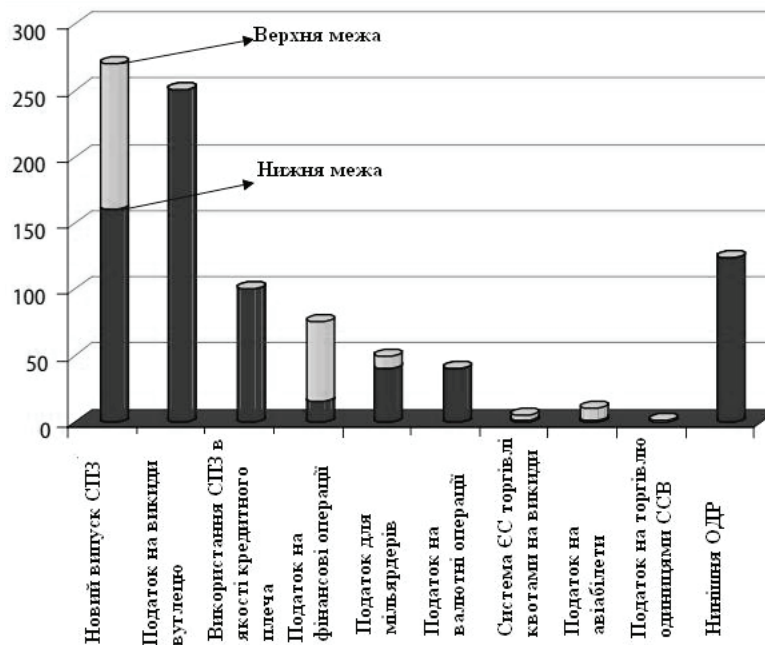

Рис. 1. Потенціал інноваційних джерел міжнародного соціального інвестування (млрд. дол. США в рік)

До першої категорії належать механізми перетворення боргових зобов'язань, наприклад, схема списання заборгованості на цілі охорони здоров'я «Debt2Health» («Борг на здоров'я») і механізм заміни боргових зобов'язань витратами на природоохоронну діяльність. Ресурси вивільнюються завдяки анулюванню заборгованості, яка належить кредиторам, або завдяки купівлі боргових зобов'язань у комерційних банків зі знижкою на ринку вторинних боргових зобов'язань. Платежі, пов'язані з обслуговуванням цих боргових зобов'язань, спрямовуються повністю або частково на конкретні державні цілі або на цілі реалізації недержавних проектів, найчастіше в галузі охорони здоров'я або охорони навколишнього середовища [3, с. 81–97].

Задача механізмів другого типу – спробувати мобілізувати кошти для покриття певних ризиків, пов'язаних з охороною здоров'я та стихійними лихами, за допомогою створених на міжнародному рівні програм надання гарантій і страхування. Наприклад, з виробниками комбінованих препаратів на основі артемізініна для лікування малярії досягається домовленість про встановлення більш низьких цін в обмін на забезпечення гарантованого ринку збуту й надання тимчасової субсидії як засобу витіснення з ринку більш старих і менш ефективних альтернативних препаратів [12, с. 75–87].

З фонду страхування ризиків на випадок катастроф у Карибському регіоні покриваються ризики для системи державних фінансів, пов'язані з такими стихійними лихами, як урагани й землетруси. Капітал фонду формується донорами і дозволяє членам Карибського співтовариства здійснювати колективне страхування потенційного збитку вище певного порогового рівня [7, с. 297–302].

Задача механізмів третього типу – вишукувати добровільні внески серед приватних агентів. У рамках відомої програми «Product Red» компанії отримують ліцензію на використання цієї торгової марки для конкретних видів продукції в обмін на пожертвування частини прибутків від реалізації товарів і послуг до Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією [12, с. 101].

Інноваційні фінансові кошти на цілі охорони здоров'я (рис. 2) здебільшого використовувалися для фінансування програм Альянсу ГАВІ (Глобальний альянс з вакцин та імунізації), Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією і ЮНІТЕЙД (Міжнародна організація з закупівлі препаратів проти ВІЛ, туберкульозу та малярії).

На основі даних рис. 2 [12, с. 102–105] можна підсумувати. Тільки ЮНІТЕЙД фінансується в основному з інноваційних джерел, оскільки 75 відсотків її ресурсів надходить за рахунок збору мита на авіаперевезення.

У цілому пріоритет у рамках наявних механізмів віддається, як правило, фінансуванню загальносвітових суспільних благ, а не на підтримку ширших процесів соціального розвитку на національному рівні. Так, на частку програм пом'якшення кліматичних змін припадає близько двох третин ресурсів, що спрямовуються по лінії механізмів інноваційного фінансування.

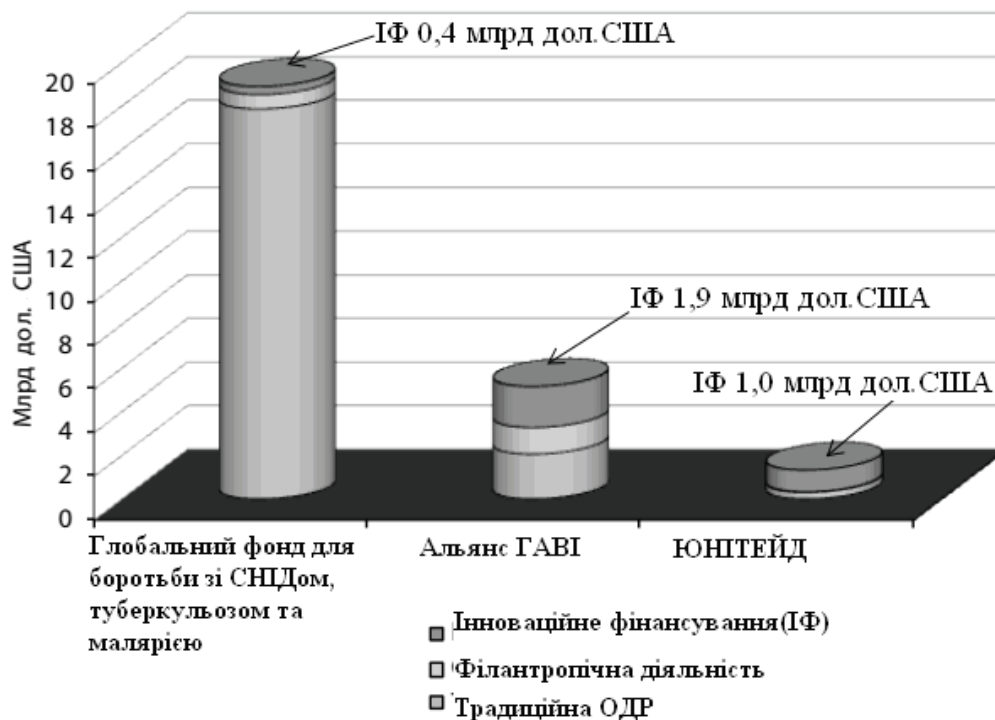

Рис. 2. Частка інноваційного фінансування глобальних фондів у галузі охорони здоров'я за останні 10 років (сукупний показник)

Як і у випадку глобальних фондів у галузі охорони здоров'я, зростання числа фондів, пов'язаних зі зміною клімату, за останні роки призвело до того, що міжнародна допомога стала за своїм характером роздробленою [11, с. 432]. Ця проблема може бути більшою мірою вирішена на основі об'єднання механізмів традиційного та інноваційного фінансування розвитку в структури з меншим числом установ, які володіють більшими повноваженнями, чітко сформульованими мандатами, при забезпеченні тісної координації дій, а також шляхом об'єднання ресурсів, що надходять у кожен таку установу. Важливо також, щоб управлінські органи таких структур сприяли збалансованому представництву в них урядів та установ, що надають фінансові кошти, і одержувачів цих коштів, а також щоб вони забезпечували належний контроль і підзвітність.

Висновки. На сьогодні можливості, пов'язані із застосуванням інноваційних механізмів фінансування розвитку, повною мірою не реалізовані. Одна з основних проблем полягає в тому, що такі механізми призводять до збільшення адміністративних витрат. Однак при виникненні політичних передумов для істотного розширення масштабів міжнародного соціального інвестування країни-одержувачі повинні готуватися до забезпечення належного управління ресурсами, в тому числі на основі поширення на них механізмів антициклічного макроекономічного регулювання та середньострокових програм державних витрат. У цьому зв'язку важливе значення має також міжнародне співробітництво у сфері оподаткування, що забезпечує скорочення масштабів ухилення від податків та їх несплати.

У політичному плані залучення глобальних ресурсів і надходжень від підвищення податків на міжнародному рівні для вирішення глобальних проблем є більш складним, ніж оподаткування для суто внутрішніх цілей. Але, як і всі політичні рішення, що приймаються на користь майбутніх поколінь, а не лише для перемоги на наступних виборах, це питання має бути ретельно проаналізовано з врахуванням можливих варіантів розвитку подій, включаючи і такий небезпечний сценарій подій, при якому зберігатимуться суспільна поляризація, соціальна ізоляція, політична конфронтація і відсутність безпеки у світі.

Література:

1. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива : монографія / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук та ін. ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника]. – К. : КНЕУ, 2010. – 334 с.
2. Bhattacharya D., Dasgupta S. Global financial and economic crisis: Exploring the resilience of the least developed countries / D. Bhattacharya, S. Dasgupta // Journal of International Development. – 2012. – № 24 (6). – P. 673–685.

3. Global financial development report 2013: Rethinking the role of the state in finance. – Washington, D.S. : The World Bank, 2013. – 220 p.
4. Джеймс К. Гелбрейт. Третий кризис в экономической науке / К. Гелбрейт // Мир перемен. – 2013. – № 1. – С. 24–28.
5. Дилип Рата Использование диаспор / Рата Д., Плаза С. // Финансы и развитие: Ежеквартальный журнал МВФ. – Сентябрь 2011. – Вып. 48. – № 3. – С. 48–51.
6. Innovative financing for agriculture, food, security and nutrition: Report of the high – level expert committee to the leading group on innovative financing for agriculture, food, security and nutrition. – Paris : MAE's reprography office, 2013. – 56 p.
7. Jomo K. S. Reforming the international financial system for development / K. S. Jomo. – New York : Columbia University Press, 2011. – 392 p.
8. LINK Global economic outlook 2014–2015: UN/DESA, Expert group meeting on the world economy (project LINK) 21–23 octovber 2013. – New York : UN publication, 2013. – 98 p.
9. Мухаммад Юнус. Создавая мир без бедности. Социальный бизнес и будущее капитализма : (пер. с англ.) / Юнус Мухаммад. – М. : Центр исследований платежных систем и расчетов, 2010. – 312 с.
10. Новые государственные финансы. Ответ на глобальные вызовы : монография (пер. с англ.) / [С. Гриффит-Джонс, К. Кинг, Б. Лаффан и др., под ред. И. Кауль, П. Кунсисанью]. – М. : Изд-во «Весь мир», 2006. – 96 с.
11. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку : монографія / [Д. Г. Лук'яненко та ін. ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника]. – К. : КНЕУ, 2011. – 703 с.
12. World economic and social survey 2012: in search of new development finance. – New York : UN publication, 2012. – 145 p.